

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

2008/06

KITÜNTETÉS

Az Informatikai és Könyvtári Szövetség
2008. május 14-én
az Országos Széchényi Könyvtárban tartotta meg
éves beszámoló közgyűlését. Fodor Péter,
a szövetség elnöke ekkor adta át
a „Könyvtárügyért” kitüntetést

HALÁSZ MAGDOLNÁNAK,
a sárospataki Zrínyi Ilona Városi Könyvtár
igazgatójának, valamint

FÜLÖP ÁGNESNEK,
az Országgyűlési Könyvtár Képviselőtájékoztatói
osztálya munkatársának, a Könyvtári
levelező/lap főszerkesztőjének.

A kitüntetetteknek szívből gratulálunk!

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

17. évfolyam 6. szám

2008. június

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Balogh András:** „Harmadikutas” kultúrpolitikák a közkönyvtárügyben. avagy a kultúra „mellékhatásairól” kérdezze meg könyvtárosát 3

Fórum

- Bánhegyi Zsolt:** Megjegyzések, észrevételek Balogh András dolgozatához 21

Műhelykérdések

A megyei könyvtári híradókról

- Sebestyénné Horváth Margit:** Könyvtári híradók Zala megyében 25

- Bánkeszi Katalin:** Magyar Digitális Képkönyvtár. Képek a könyvtárból – mindenkinck 32

- Turai Hilda:** Magyar könyvtárak a határon túl. A magyar olvasók ellátását végző könyvtárak helyzete a környező országokban 34

- Bartók Györgyi:** Határon túl. Új szolgáltatás a Könyvtári Intézet honlapján 44

Konferenciák

- Mezey László Miklós:** Az új stratégia jegyében. Kárpát-medencei könyvtárosok konferenciája Csongrádon 47

Perszonália

- Pálvölgyi Mihály–Murányi Péter:** Tóth Gyula köszöntése 70. születésnapja alkalmából 54

Könyv

- Kéglí Ferenc:** Régi magyarországi szerzők névjegyzéke 58

From the contents

András Balogh: Third way library policies between socialism and capitalism (3);
Katalin Bánkeszi: Hungarian Digital Image Library (32);
Hilda Turai: Hungarian libraries over the borders (34)

Cikkeink szerzői

Balogh András, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Bánhegyi Zsolt*, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának osztályvezetője; *Bánkeszi Katalin*, az Országos Széchényi Könyvtár címzetes igazgatója; *Kéglí Ferenc*, az Országos Széchényi Könyvtár ny. osztályvezetője; *Murányi Péter*, a szombathelyi Nyugat-Magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ tanszékvezető tanára; *Pálvölgyi Mihály*, a szombathelyi Nyugat-Magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ tanára; *Sebestyénné Horváth Margit*, a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár munkatársa; *Turai Hilda*, egyetemi hallgató

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Bartók Györgyi és Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

Oktatási és Kulturális Minisztérium

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 forint. Egy szám ára 400 forint

HU-ISSN 1216-6804

OKM

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Balogh András

„Harmadikutas” kultúrpolitikák¹
a közkönyvtárügyben,
avagy a kultúra „mellékhatásairól”
kérdesse meg könyvtárosát!

*Kicsavarja a papírt az írógépből. Új lapokat vesz elő. Közibük rakja az indigót. Ír.
Kicsavarja a papírt az írógépből. Új lapokat vesz elő. Közibük rakja az indigót. Ír.
Kicsavarja a papírt az írógépből. Új lapokat vesz elő. Közibük rakja az indigót. Ír.
Kicsavarja a papírt. Húsz éve van a vállalatnál. Hideget ebédel. Egyedül lakik. Wolfnének hívják. Jegyezzük meg jól: Wolfné. Wolfné. Wolfné.*

(Örkény István: Trilla)

Bevezetés. Globális világunk és a könyvtár

Mielőtt belevágnánk a közkönyvtárügy jelenkori helyzetének vizsgálatába, felütkésként szeretném megidézni régi jó (olvasótáboros) barátomnak, Kamarás Istvánnak egy sokszor visszatérő rögeszméjét, „Wolfné”, Örkény egyperces novellájának hőseit. Szimbolikus is egyben, hogy a kultúra és a könyvtár sorsáról való diskurzusunkba éppen egy, a modern kort tömören kifejező, sokoldalú értelmezési lehetőséget magába foglaló „kulturális termék” választottam cikkem apropójául. Így Kamarás Istvánnal együtt én is felteszem a kérdést: miért kell megjegyeznünk Wolfné nevét? Cikkünk szempontjából azért, hogy emlékeztessünk rá: a (magas)kultúra értelmezési horizontjai absztrahálják a mű keletkezésének, írójának, szereplőjének történelmi-fizikai körülményeit, és képesek mai korunk (elidegenedett) „Wolfnéit” megszólítani, sorsukat elmesélni, és ezt a fontos igényt a könyvtár tudja kielégíteni, könyvei segítségével. A mű esztétikai horizontja szempontjából mindegy, hogy a „Wolfné” körülvevő társadalmi–technikai környezet megváltozott, és immár nem írógépen a totális államhatalomban, hanem történetesen számítógépeken a globális szabadság korában dolgoznak korunk „Wolfnéi” lélektelen magányban, egy elidegenedett világban, ahol a totális állami kontroll irányító és

ideológiai szerepét átvette a „totális” menedzserizmus (közvetetten tehát a tőke), amely, mint tudjuk, „minőségbiztosítási szempontok” alapján „hallgatja le”, követi nyomon dolgozóit korszerű, digitális technikai vívmányok, így a számítógép segítségével. A létstruktúra negatív oldala tehát azóta sem változott. Korunk olvasójában az „egyén egyetemes (elidegenedett munka általi) egzisztenciális elszigeteltsége” és kiszolgáltatottsága – ahogy Kamarás István értelmezte Örkény egypercesét – egy ilyen kis-nagy mű által tudatosulhat a művészi kifejezés szintjén. Ez a közös tapasztalás (az új típusú elidegenedtség) lehet egyfajta beavató élmény globális korunkba és egyben lelki igény ezen állapot feldolgozására, amelynek közvetlen irodalmi élményvilágát a könyvtár tudja terjeszteni. Ha sokan olvassák, akkor a közös nyelv adta közös felismerés (azaz a közös kultúra) oldhatja olvasóik magányát, azaz gyógyíthatja és jobb élet felé vezetheti globalizált korunk hőseit, aki dolgozhat bármelyik multinacionális cég „Wolfnéjaként.” Ebbe a gyógyítási folyamatba szeretnénk bevonni és hagyományainból újraéleszteni azt a könyvtári, könyvtárosi kultúrát és attitűdöt, melyet még nem nyelt el teljesen a tudás- és információiparra szerveződött könyvtári szolgáltatás-menedzsment, s melynek még léteznek élő és gyakorló szakmai képviselői, mint például Havas Katalin kolléganőm.

Ahhoz tehát, hogy megértsük a rendszerváltozás óta eltelt időszak könyvtár- és kultúrpolitikai kérdéseit, dilemmáit, hasonlóan Örkény művéhez, távolabbi (történelmi) perspektívából kiindulva kell megközelítenünk a kulturálódás jelenkori problémáit, társadalmi háttérét, mind időben, mind fogalmi konstrukcióiban. Az eltelt közel húsz esztendő jogalapot ad erre a distanciára. Első premisszánk, hogy az immár egy társadalmi–gazdasági alakzatra szűkült globális világ többkomponensű (kora modern) történelmi örökséggel bír. Így korunk a kapitalizmus és a szocializmus öröksége – mint a *posztmodern-kor két főengelye* – igényt tart arra a diskurzusra, amely egyfajta szintézisben egyesítheti e két gondolat eredményeit, és maga mögött hagyhatja negatív történelmi örökségeiket. Kár lenne tagadni, hogyha fenntartható és egyben emberi (humánus) társadalmat szeretnénk felépíteni, akkor nem mondhatunk le e két különböző logikájú társadalmi-gazdasági alakzat diskurzusáról. Más kérdés (módszertani, filozófiai és történelmi is egyben), hogy a történelmi fejlődés mozzanataiban visszaesések tapasztalhatók hol az egyik, hol a másik komponens rovására, és hol a tőke, hol a munka történelmi szerepe értékelődik fel, illetve le. A rendszerváltozás utáni időszak tapasztalatai alapján fontos hangsúlyoznunk, és egyfajta kritikai alapként kiindulnunk abból, hogy a fenntartható társadalomnak csak egyik komponense a tőke (hatékony) működésének (technológiai-tudásbeli) feltétele. Mindaz, ami a tőkét működteti, ami a tőke által teremtett emberi viszonyok mögött van, azaz a munka világát meghatározó és újratermelő emberi, kulturális tényezők, igényt tartanak azokra az ellátórendszerekre és az általuk megteremtett értékekre, intézményekre és a bennük dolgozókra, amelyek vagy akik korrigálják az újraelosztás piaci mechanizmusait, amelyek és akik mögött mindig van valami más, valami plusz (emberi) igény és lehetőség, amit a piac nem ad meg. Ezek az értékek pusztán a magántőke bevonásával nem teremthetők meg, mert alapvetően más logikával működik a tőke filozófiája, mint a közszolgáltatásoké.

A közkönyvtárnak mint komplex intézménynek nem is szabad, hogy a közvetlen profitemelés szisztémája szerint működjön, de ezt csak egy hatékony kultúrpolitikai–szakmai diskurzus képes láttatni egy olyan társadalmi–fenntartói környezettel, amely éppenséggel teljesen inverz logikával gondolkodik a világról. A kultúr-

ra és a könyvtárügy fenntartható fejlődésének problémaköre nem érhető meg pusztán egyfajta (mechanikusan értelmezett) mennyiségi haszonfelfogásból. A kultúra jelenti egy társadalom valódi értékét, azt a minőséget, amely túllépve a közvetlen létfenntartás időbeli, szemléleti és anyagi korlátain, tudatosan szabadítja fel és elégti ki használói igazi kulturális szükségleteit. Ha egy társadalmat fel akarunk emelni (intellektuálisan is), azt elsősorban a kultúrán keresztül kell tenni (az oktatással karöltve), hiszen a kulturálódás az az önreflexió, amelyben létezésének, identitásának lényegére találhat művelője. Ebben a folyamatban, mivel nagyon sok múlik az egyéni kulturális érdeklődést kialakító tudatosságon, fontos szerepe és felelőssége van az állam hagyományos és pozitív előjelű újraelosztó, rásegítő funkciójának. Éppen a könyvtárügy (is) az a területe a jóléti ellátórendszereknek, ahol a megfelelő mértékű állami dotációt nem lehet (a legtöbb területen) kiváltani a (magán)tőke bevonásával, a szolgáltatások piacosításával. E premissza nélkül bármilyen könyvtárügyi reform, legyen bármilyen korszerű, illetve szakszerű, csak jó szándékú elméleti konstrukció maradhat, illetve kevesek által elérhető és igénybe vehető szakmai realitás. Induljunk ki tehát a kultúra könyvtári vetületeinek vizsgálatakor abból a negatív preconcepcióból, hogy a kultúra és a kulturálódás volt az a területe a rendszerváltozásnak, amely talán legsúlyosabb anyagi-presztízsveszteséget szenvedte el. A kultúra egyszerűen kimaradt abból a politikai koncepcióból és diskurzusból, hogy a megváltozott gazdasági-társadalmi alakzatban tudatosan újjászervezzék. A kultúráról – mivel kezdetben nem nagyon tűnt fel a hiánya – sokan gondolták úgy, hogy a szabadság és a piac immanens értékei és elvei magától újjíáteremthetik. Ma már látjuk, hogy a kultúra, magára maradva elsekélyesedik. (elbulvárosodik, mert a pusztá anyagi létéért küzd csupán), és igazán értékes alkotásait nem képes felmutatni és terjeszteni állami segítség nélkül. A könyvtárügy ezen belül különösen nehéz helyzetben van, mert az állami támogatás komponenseit a magántőke csak nagyon korlátozott mértékben (vagy egyáltalán nem) tudja pótolni.² Mégsem reménytelen a helyzet, de ehhez olyan, a kultúráról való pozitív szemléletbeli változás szükséges, amely belátja, hogy a korszerűséget nem mindig a haszonelven működtetett szisztémák jelentik, hanem éppenséggel a magasabb állami támogatás (nem azonnal megtérülő) beruházásai. Cikkünk annak a könyvtárnak (FSZEK) a horizontjából íródott, amelyben sikerült (modellértékűen), a hatékony fenntartói könyvtárpolitikának is köszönhetően a modern könyvtárhasználat összes aspektusaiból egyfajta pozitív szintézist teremtve megújítani a főváros területi könyvtári ellátását. Ez a példa is jelzi, hogy az a hosszú távú gondolkodás jelenti tehát az igazi korszerűséget és versenyképességet a könyvtár szempontjából, amely ismeri a kulturálódás és a könyvtárhasználat lélektani, intézményi, szociológiai aspektusait és komolyan gondolja fenntartói oldalról, hogy a könyvtárügyre költeni kell, mert az egyszerre információs, kulturális és szociális szempontú társadalmi felépítmény.

Kultúrpolitika, közkönyvtárügy a posztkádári kapitalizmus adottságainak szorításában

Modern kori (fél)múltunk történelmének két nagy (elvben szembenálló) társadalmi-gazdasági rendszere – a kapitalizmus és a szocializmus – eltérő ideológiai

hangsúlyokkal, de kiépítették (és működtették) a modern (polgári, valamint népi) kulturálódás intézményrendszereinek hálózatát, így a (köz)könyvtári struktúrát is. Rendszerváltó (kelet-közép-európai) történelmi jellegzetességünk, hogy a „modernitás ingájának” (lásd: Heller Ágnes) hirtelen visszalengése teremtette lendület és vákuum el-, illetve kiszakította „Kompországot” a régi totális államszocialista tömb szovjet típusú (keleti) függési viszonyából, hogy egy új típusú, addig még meg nem tapasztalt (globális) és hasonlóan komplex függési rendszerben stabilizálja. *A totálisból a globálisba* történő (gazdaságpolitikai) kényszerpályával jellemezhetnénk legtömörebben azt az új (függési) rendszert, amely egy inverz történelmi struktúrában teremtette újjá a teljes gazdasági–társadalmi alapot és felépítményeit, így a kultúrát is. Így a „szovjetizált” kultúrpolitikai gyakorlat az amerikanizált felé lengett át. Míg Révai József annak idején a British Council-t az imperializmus kémszervezetének tartotta, addig a rendszerváltás folyamán a British Council megyei könyvtári szinten mindenütt jelen volt. Az orosz nyelvi dominanciát felváltotta az angol nyelvi–kulturális befolyás.

A (világtörténelmi) *csavar fordult egyet* (a kultúrában is), de hogy ez a fordulat előre, vagy éppenséggel egyes területeken visszafelé történt, azt nehéz objektíven megítélni, így korunk sokkal inkább a tőke és a munka nem nevesített, de végső soron erre visszavezethető kettősségének a konfliktusává vált. A társadalmi lét eme megkettőzöttsége a könyvtárügyben is megjelent, ahol a rendszerváltás kétarcúságát kétségtelen eredmények (könyvtárak technológiai fejlődése, szolgáltatásmenedzsmentjük felerősödése), de objektív hátrányok (a kulturálódás társadalmi–állami szerepének leértékelődése) mutatják. A kulturálódás és művelődés ideológiai alapon történő támogatásának gondolata, valamint az ezt végrehajtó intézményrendszer a régi keretek között nem működhetett tovább, és új frontokon – a piaci társadalmi környezetben – kell a szakmának megküzdenie a kultúra és a kulturálódás presztízséért, használóiért, fenntartóik támogatásaiért. A kultúrának és intézményrendszerének tehát ebben az új és más logikájú (magántulajdon-verseny alapú) társadalmi miliőben kellett újra felépítenie magát. Ez a gazdasági megalapozottságú társadalomszervező premissza tartalmazott a kultúra számára is pozitív mozzanatokat (legfőképpen a kulturális élet szabadságát), azonban mint minden kettős természetű jelenség (és a kultúra szempontjából a szabadság a leginkább az), magába foglalta a társadalom és a kultúra elidegenítésének, a kulturális újratermelésnek az anomáliáit, következményeit. A kultúra (már amiről könyvtári viszonylatokban hagyományosan beszélünk) valahogy nehezen illeszthető bele a tisztán profitalapon működő gazdasági szisztémákba, így nagyon kevesen látnak lehetőséget az „igazi” kultúrába történő befektetésekbe. Nem így történt azonban a tömegkultúra területén, amely az egyik legfontosabb (kulturális) iparággá nőtte ki magát. Így meghozta az új rendszer a tömegkultúra emancipációját (egyben a tömegkultúrára és a magaskultúrára hasadt „kulturális tudatot” is), amelynek szükségszerű voltát még nem biztos, hogy követni kellett volna a tömegkultúra általános ízléssé emelésének, hovatovább sok ember számára a par excellence kultúrává válásának. Mediatizált társadalmunk (manipulált) kulturális logikájában és szükségleteiben azonban, sajnos, minden tényező együttállása a (globalizált) tömegkultúra pozícióit erősíti, és nagyon leszűkültek a magaskultúra terjesztésének közvetlen (pl. televízió keresztül történő) és közvetett intézményes lehetőségei, aktusai.

Az embereket közvetlenül (a médiumokon keresztül) érő kulturális hatások és ízlésreferenciák bebetonozó, így negatív kulturális szocializációs folyamatokhoz szolgáltatnak folyamatos muníciót. A családi élet kulturális önszerveződését tehát a rendszerváltás időszaka óta fokozódóan és egyre inkább kizárólagosan a televízió jelenti. A tévé köré szerveződő családi élet szociológiai háttérében elsősorban a tőke által megkívánt túlmunka, az ezáltal eltolódó „társadalmi idő”, azaz végső soron a társadalom elidegenedettségi foka áll. Az ezt a folyamatot ellensúlyozni nem képes (kulturális) ellátórendszerekkel (iskola, közgyűjtemények) már csak második vonalban találkozunk a használók, azonban ott sem a szabad érdeklődésen alapuló motivációkkal lépnek fel, hanem az információ- és tudásipar elsajátításához szükséges ismereteket keresik. A teljes kulturálódás szocializációs intézményi és közösségi folyamata a közvetlen termelés logikájának totális elve szerint épül fel, amelyben a szabadság és a szabadon választható kulturális kínálat éppoly formális-sá válik, mint a valóságos kínálati piacon. A szabadságfogalom inverz megvalósulását tapasztalhatjuk (kulturális téren is). Választási kényszerben élünk, de választani (pl. a televíziós csatornák választéka között) leginkább mennyiségi, mintsem minőségi alapon lehet. Ilyen értelemben a digitális televíziózás is inkább csak mennyiségi fejlődést jelent, semmint minőségit. Pedig a kultúra (elvi) szabaddá válása jó és régen várt kiindulási alapja volt az új típusú kulturális életnek, azonban az eltelt idő rálátásával azt is megállapíthatjuk, hogy a szabadság és a pluralizmus, *értékelvűség nélkül* nem elégséges egy társadalom (kulturális) életének, jó ízlésének a felépítéséhez. Ahhoz azonban, hogy a társadalom ne a kulturális szükségletek minimumán mozogjon, *államilag támogatott kultúrpolitikai koncepció* is szükséges. Az átalakulás lendülete amúgy is egyfajta tehetetlenségi erővel szüntette meg a régi (szocialista) támogatási viszonyokat a kulturális ágazatban. Mindaz az átalakulás tehát, amely piacgazdasági elvűvé alakította a teljes társadalmi-gazdasági struktúrát, nemcsak (át)alakította, de rombolta is, az addig egyfajta (állami) védőburokban létező kulturálódás pozitív vívmányait.

Végeredményként – a posztkádári kapitalizmus mélyszerkezetéből, valamint a piac logikájából adódóan – a piacgazdaság sokszor épp azokat az elemeket erodálta a szocializmusnak, amelyek pozitív történelmi eredményei voltak (olcsó kultúra), és azokat a (negatív) beidegződéseit örökítették tovább, amelyek a (személyi) függési struktúrákat bebetonozták. Ugyanez az inverz történelmi örökségről, a „kapitalizmus” importjáról is elmondható nagy vonalakban: a profitorientált gondolkodás és gazdasági-termelési szisztéma átvételét nem követte kellőképpen azon intézményes fékek újragondolása és beépítése az ellátórendszerekbe, amelyek az újraelosztás aránytalanságait össztársadalmi szinten csökkenthetik, korrigálhatják. A két történelmi örökség kontraszelektív szintézise egyfajta negatív előjelű és dialektikájú piacgazdaságot teremtett: a profitérdekek és a társadalmi érdekek antagonisztikus szembeállításán alapuló rendszert. Az egyéni és társadalmi érdekek (a tőke és a munka) ellentmondásai új társadalmi egyenlőtlenségekhez, prioritásokhoz vezettek, amelyek szakmai vetülete manifesztálódott a könyvtárügyben is. Így például a tőke érdeke lehet esetenként a minél alaposabban elmélyített szaktudás, nyelvismeret, de ezt már egy eleve magasabb státuszú társadalmi réteg képes elsajátítani az oktatási rendszeren keresztül. Ezzel szemben a művelődés és intézményeinek politikai–anyagi támogatottsága csökkent, pedig a közkönyvtár, küldetésénél fogva ellensúlyozhatja az oktatási rendszer bizonyos különbségeit, hiszen ott minden betérő

egyenlő bánásmódban részesül, és az önteremtő, szabad olvasói attitűdön alapuló kulturálódás magasabb szférába vezetheti használóját, a munka és a tanulás mindennapi kényszerétől szabad olvasói érdeklődés területére. Ebben a feladatban, ti. a polgári társadalom kulturális felépítésében, azaz a közvetlen létfenntartást meghaladó kulturális gazdagodásban nagy szerepe van közkönyvtárainknak Korunk, ezt az önművelő, tudatos kulturálódási tevékenységet nem preferálja, hanem az egyénre bízza, hogy erre (ha képes önerőből) költson, mint valamilyen „felesleges hobbi-ra”. Alapvető hiba azonban, ha a kultúrát és a művelődést társadalmi hasznot nem hozó, sőt csak az állam kiadásait feleslegesen növelő tényezőként állítjuk be, hiszen az olyan elidegeníthetetlen része, szellemi követelménye és történelmi öröksége a társadalomnak és az emberi humántőkének, amely nélkül nem lehet egészséges polgári társadalmat építeni. A kulturálódási, művelődési igények felkeltése egy olyan komplex könyvtárpedagógiai folyamat része, amely feltételezi a használókkal való folyamatos párbeszédet, és a belső igénnyé fejlesztett magas szintű ízlés kialakítását. Mindez természetesen nagyon szoros kapcsolatban áll a kultúrpolitikával és magával a könyvtárüggyel is, hiszen épp a közkönyvtár lehetne manapság egy olyan intézményes korrekció színtere, amely fontos szerepet kaphat a kulturális anomáliák csökkentésében. A könyvtár (és a kultúra) azonban, a negatív dialektika szerint új típusú ideológiai korlátokkal kell, hogy szembenézzen a piacgazdaság korában. A tudatos kulturálódás fő ideológiai ellenfele maga a tőke, mint társadalmi viszony és jelenség, amely nem támogat olyan alternatív szabadidős tevékenységeket, így az értékalapú könyvtárhasználatot sem, amely nem része a globális szabadidőipar termelési rendszerének. A tőke logikáját nyomon követve világossá válhat, hogy a kultúrától elidegenített létállapot, amely egy történelmi vákuumban időlegesen fennállhat, gátja lehet a fenntartható (kulturális) fejlődésnek. A negatív történelmi dialektikát tehát valami pozitívba kell váltani ahhoz, hogy tőke és munka (kultúra) új egyensúlyát megteremtsük.

A közkönyvtár, természeténél fogva felette áll, azaz meghaladja a tőke mennyiségi logikáját. Minőségi meghatározottságú, amely azonban olyan érték-többletből táplálkozik, amelyet mennyiségi viszonyok eredményeznek. (A mennyiség átváltása egy ponton minőséggé.) Ebben a formában lehet átjárást találni tőke és közkönyvtár között, azaz az állami újraelosztás bevételeinek közsférába forgatásával. Ebből kell magasabb mértékben részesednie a közkönyvtári rendszernek, és nehezen tekinthető jövőbe irányuló gondolatnak az a kultúrpolitikai felfogás, hogy a kultúrára nem tud és nem fog többletforrást biztosítani az állam. Ahhoz azonban, hogy a kultúrára és közkönyvtárra többet költson az állam, jelentősen erősíteni kell a műveltség és kulturáltság meglehetősen gyöngye társadalmi pozícióit, és fel kell mutatnunk azt a humántőke többletet, amelyet az önművelés folyamata alakít és humanizál egy társadalmon.

A könyvtárügy sosem haladt volna előre olyan beruházások nélkül, mint például a Fővárosi Szabó Ervin Központi Könyvtára vagy a Szegedi Tudományegyetem könyvtára, mindkettő a rendszerváltozás utáni időszak legfontosabb könyvtári projektje volt. (Harmadikként időrendben a pécsi regionális könyvtárat várjuk, amely az Európa Kulturális Fővárosa program keretében épül). Közkönyvtárak (eo ipso), pozitívan értelmezett állami beavatkozás nélkül, pusztán csak a piaci-társadalmi környezet immanens fejlődésének logikája alapján, nem fejlődhetek volna. „Értékrendbeli” elszántság szükséges ahhoz, hogy a kultúrpolitika helyenként meglépje

azt, ami ma kevés helyen elképzelhető: a kultúrára mint hagyományra és presztízszre is tekintő fontos „közjóságra” nagyságrendileg több pénzt fordítson a közös kasszából. Ezt a folyamatot paradox módon egy magasabb szintű és szervezettebb közkönyvtári szolgáltatásrendszer tudná erősíteni, amely tudatosíthatná használói-ban intézményeinek fontosságát. Minél fejlettebb a könyvtárügy, annál több szükségletet keltheti fel használóinak, akik erre reflektálva, egyre többet is szeretnének kapni e rendszertől. Egy elsorvasztott kulturális ízlésű társadalomban nem fog konfliktust okozni a kulturális intézmények nemléte. Kulturális öneszmélés szükséges tehát, könyvtárosi (pedagógusi) segítséggel. A könyvtár társadalmi beágyazottságának szintje, növelése, mindazonáltal komplex, a teljes társadalmi, szocializációs, intézményi, közösségi hálózatok, folyamatok egymásra ható egységének eredménye. (lásd: „babaolvasójegy”-program a FSZEK-ben és másutt az országban is, pl. Tapolcán). Ezen tényezők szerencsés konstellációja erősíthetné a könyvtárba járás és az önművelés motívációit.

Szorosan kapcsolódik ehhez a kulturálódás társadalom-lélektani háttere, belső igényeinek, ízlésének megannyi kérdése, törvényszerűsége. A kulturális tudatosság, szükséglet és igény elsorvasztása okozza azt a negatív, öngyengítő és kontraszelektív kulturális logikát, tehát egyfajta ördögi kört, amely szerint az emberek nem is vágnak magasabb szintű kultúrára, hiszen csak azt fogyaszthatják, nézhetik, hallgathatják, amit a kultúripar (fogyasztásra manipulált) csatornáin megkapnak. A kultúrában ezzel a folyamattal érzékeltethetjük azt a negatív dialektikát, amelyet a rendszerváltozás kapcsán általánosan kifejtettünk. Pedig ez a folyamat éppenséggel pozitív előjellel is haladhatna: a valós (kulturális) szükségleteit megismerő ember egyre többet és jobbat szeretne kapni, és valós értékalapú választással kívánna Kafkát vagy éppen Proustot olvasni, Bachot vagy Beethovent hallgatni, azaz az emberiség kulturális örökségének javát elsajátítani. Mindebből természetesen az is következik, hogy a szabadság (kulturális értelemben) csak egy öntudatos – a használóinak valós kulturális szükségleteiről tudó, azt felkeltő, valamint mindenki számára elérhetővé tevő – kulturálódási gyakorlatban bontakoztatható ki. A szükségletek egymásból dialektikusan kibomló, erősítő vagy gyengítő kapcsolatai felfelé és lefelé is nivellálhatják a kulturális igényszintet. A modernitás negatív és pozitív irányban is elviheti a kulturális szükségletrendszert. Értékelvű kulturális programok nélkül a kulturálódás a piac mechanikus (profittermelő) logikájának alávettségébe kerülhet, amelynek legkézenfekvőbb következménye a kulturális javak eloszlásának és elosztásának egyenletlensége, valamint a kultúra értékrendi–társadalmi meghasadása elit-, illetve tömegkultúrára. Mindezzel a kulturális szféra úgy szembesült, hogy a kulturálódás máig sem teljesen feltárt és a legkevésbé sem perspektívus trendjei, megváltozott társadalmi háttere, környezete, új típusú fogyasztói viszonyrendszere elbizonytalanították a kultúrával hivatásszerűen foglalkozó ágazatok szakembereit. Alapjaiban alakultak át a kulturális szféra „ideológiai”, finansziális és értékviszonyai a rendszerváltozás során, és az azt követő időszakban.

A kulturális szféra is fokozatosan áttért az „önfenntartó”, profitorientált termelési szisztémára. Ebben a vonatkozásban a könyvtárügy a kulturális szféra még szerencsésebb helyén található, hiszen ez idáig (szerencsére) még csak keveseknek jutott eszébe, hogy a globális termelési szisztéma logikáján alapuló elven szervezze meg a teljes könyvtári intézményi és szolgáltatási kört. A piacgazdasági

elvet követő, „könyvtári-információs gazdaságtan” azonban már kész elméletekkel próbálja a profitorientált termelés „bűvkörébe” vonni a kultúrát és magát a könyvtárat is. Ennek ideológiai alapját az „információs társadalom” elméleti jelentik, amelyek kritikáját a későbbiekben összefoglaljuk. A rendszerváltozás utáni időszakban a történelmileg elért eredmények időleges háttérbeszorulását tapasztalhatjuk (jóléti állam válsága), és azok a struktúrák élnek tovább belőlük, amelyek a rendszerek elidegenítő, kevésbé demokratikus oldalát jelentik. A visszaesésekkel haladó történelmi fejlődés tehát olykor tényleges (időleges) visszafejlődést is okozhat. A kulturálódás anyagi feltételeinek, háttérének mennyiségi felhalmozása, az anyagi, illetve a kulturális tőkének a minőségi ugrásai csak következetes fogalmi alapról kiindulva érthetőek meg. Bármilyen közkönyvtári modellt is fogalmazzunk meg, végkicsengése csak a társadalom kulturális integrációjának legteljesebb felvállalása lehet. Ehhez vannak történelmileg céljaiban jó, módszereiben azonban ideologikus modern minták.

Valljuk be őszintén: a XX. század két nagy világrendje, a szocializmus és a kapitalizmus is tartalmazott pozitív elméleteket, eredményeket, programokat a kultúra terjesztésére. (Volt tehát államilag megvitatott, elfogadott és preferált kultúrpolitika). Előbbi a kultúra (állami) dotálása, utóbbi a művészi, előadói szabadság, tehát az értékpluralizmus tekintetében tett sokat, hogy csak a két fő pozitív mozzanatait jellemezzük a két világrend kultúrpolitikájának. E pozitív vívmányok mellett azonban, a modernitást dialektikus módszerrel elemző gondolkodásunkkal észre kell vennünk ezen gazdasági–társadalmi rendszerek másik oldalát is: a kultúrának a totális ellenőrzését, kontrollját, a művész és a befogadó közönség egyéniségének „kizsákmányolását”, elidegenítettségét, valamint a giccs terjedését, mint vonatkozó negatív mozzanatait a szocialista és a kapitalista kultúrának. Ez is, az is a történelmi örökség része, és mindezek a közkönyvtári hálózatra is igazak voltak. A Janus-arcú történelmi–kulturális örökség továbbgondoláshoz és a továbblépéshez látnunk kell, hogy ezek a kettősségek és problémák ma is élnek, igaz, egyetlen politikai–gazdasági rendszerbe (a piacgazdaságba) örökítve. Amikor harmadikutas kultúrpolitikákról beszélünk, akkor tehát a két fő történelmi–gazdasági rendszer pozitív örökségeinek átmentésén és közelítésén gondolkodunk. E kettősség történelmi gyökereinek és jelenkori problémáinak egyívásúságát a kapitalizmusnak és a szocializmusnak, a modernitásnak mint olyanoknak, az egymásból kibomló, egyszerre szembenálló és összetartozó szükségszerűsége jelenti. Változó, egymásba átmenő történelmi korunk élesen emeli ki e két világrendszer jellegzetességeit a kultúrpolitika szempontjából is. Ez a cikk azon fáradozás eredménye, amelynek az a célja, hogyan lehet a két rendszerből az eredményeket közelíteni, a negatívumokat távolítani a piacgazdaságban. Milyen társadalmi–gazdasági előfeltételek kellene ehhez? Megérett-e már a hazai (kultur)politikai szemlélet arra, hogy a kádárizmus legfontosabb pozitív kulturális örökségét (az olcsóbban hozzáférhető kultúrát és intézményrendszerét) közelítse a profitorientált szemléleten alapuló versenygazdaság „mennyiségi” eredményeihez (termelékenységekhez).

Egy társadalmi rendszer fejlettségét az is jelzi, hogy a gazdaság „mennyiségi” eredményeiből mennyit fordít pl. kultúrára. Vagy csak mindkét társadalmi alakzathoz a negatív, kontraszelektált szintézis felé haladunk, amely kiüresíti az értéket a kultúrából, a kulturálódás intézményei pedig háttérbe szorulnak, manipulatív és ízlésbelileg káros tömegkultúra burjánzik kulturális szabadság címen, és mindez

piacgazdasági (ár)viszonyok között történik. Csökken, megszűnik a kultúra dotációja. formálissá lesz a szabad kulturálódás lehetősége, és csak egy szűk elit számára válna lehetővé a kulturális javak hozzáférése. Amikor tehát korunkat a poszt-kádári kapitalizmus társadalomontológiai kategóriájával jellemezzük, akkor egyszerre látatjuk e terminológiával a két történelmi struktúra negatív és pozitív elegyének ellentmondásos viszonyát. Természetesen célunk nem lehet más, mint hogy mind a szocializmusból, mind a kapitalizmusból azok a történelmi eredmények őrződjenek meg a kultúra javára, amelyeket a két konkrét, már említett vívmányra, a kultúra állami dotációjára és a művészi szabadság autonómiájának kiteljesedésére vezetünk vissza. E két szélső érték között olyan kultúrpolitikát kell folytatni, amely nem kiüresíti ezeket, hanem látja, hogy a „kulturális demokratizmus” csak akkor működik, ha a kibontakoztatott művészi szabadság és esztétikai érték „találkozik” az intézményesített kultúraszolgáltató rendszerekkel, illetve az azokat használókkal. Ebben a tézisben sok minden megfogalmazódik. A könyvtári szakma felől leginkább az a követelmény, hogy a kultúrát csak államilag támogatott intézményrendszer tudja mindenkihez igazságosan eljuttatni. A piacgazdasági rendszerben tehát ezért is korrekcióként és beavatkozási szükségletként merül föl az állam (dotációs) szerepe. Ahhoz, hogy a könyvtárak megfelelő kulturális kínálatot nyújtsanak egy fejlődő, felzárkózó és ezért korrekcióra szoruló polgári társadalomnak, ez az egyik komponens. A másik, hogy a művészi alkotószabadság képes legyen létrehozni ezt a kínálatot. Ehhez szükséges az egyéni autonómia polgári örökségének átmentése.

Miért fontos ez a prekonceptió a harmadikutas kultúrpolitikai eszmerendszer szempontjából? Abból a nyilvánvaló történelmi tapasztalathból elvonatkoztatva, amely szerint egyén és közösség, gazdaság és kultúra bonyolult és dialektikus viszonyrendszere a modernitásban lett tudatosan átgondolt filozófiai diszciplínává. A világ munkával (kulturával!) történő átalakítása, azaz emberi objektivációja a modern kortól veti fel a tudatos és önteremtő emberi világ problémáit. A modern világ legfontosabb vívmánya, hogy az emberiség, termelőeszközeinek fejlettsége fokán szabadulni tudott a közvetlen létfenntartástól, és felszabaduló szabadidejét szabad, önművelő kulturálódásra (is) használhatja. Mindez természetesen a kulturális, (könyvtári) ágazat nélkül nem működhetne. A tudatosan támogatott és a szabad kulturálódás lehetősége csak intézményi viszonyok között valósíthatók meg igazságosan. Visszaülva a modern kor két alapjára, a szocializmusra és a kapitalizmusra, fontos látnunk azokat a pozitív és negatív történelmi tapasztalatokat és tendenciákat, amelyeket e két rendszer produkált a kultúrával kapcsolatban. Ugyanakkor „pozitív” szintézisen is munkálkodunk: olyanon, amely megszünteti a fejlődésnek (jobb és baloldali) elhajlásait, de megtartja ezekből a társadalmat előrevivő kultúrpolitikai gyakorlatot. Ha a kultúrpolitika légtüres térbe kerül, mint ahogy a legutóbbi időkig Magyarországon tapasztalható volt, akkor ott zavarok lehetnek a kulturálódás alapjainak, gyakorlatának, valamint szükségleteinek filozófiai kimunkálását illetően. Mégis ez az átalakuló történelmi helyzet regresszív szakasza ellenére is magában hordozza a továbblépés csíráit, de csak akkor, ha a kultúrpolitika a gazdaság mennyiségi fejlődéséből részesedve végre megkaphatja megérdemelt támogatását és prioritását a társadalmi alrendszerekben. A polgári társadalom felépítését nemcsak gazdaságilag, de kulturálisan is véghez kell vinni, ez csak a kulturális közszolgáltatásokon keresztül valósulhat

meg maradéktalanul. A kultúra és a kulturálódás folyamata tehát korántsem valamiféle kiismerhetetlen és egzakt módon le nem írható társadalmi jelenség és cél, hanem éppen ellenkezőleg; a lehető legnyilvánvalóbb szükségszerűség.

Könyvtár(tudomány) az információipar³, a tudásipar és a kultúripar, vagyis az információs társadalom kihívásaiban

Előző fejezetünkben a posztkádári művelődés és könyvtárügy társadalmi jelenségvilágára próbáltunk néhány ponton (kritikailag) reagálni. Megállapítottuk, hogy tőke és munka csak olyan társadalmi szisztémákban békíthetők össze, amelyekben működnek intézményes korrekciók és olyan értékpreferenciák, amelyek a legtágabb társadalmi érdekeket szeretnék összeegyeztetni. Mindezek vetülete a tudományos területet sem kerülte el, hiszen a tudomány szintén a profitkényszer szorításában kell, hogy újonnan meghatározza önmagát. Ezek után, szintén nagy vonalakban és összefoglalóan tekintsük át azt a tudományos ismeretkört és változásait, amelyen az egész könyvtárügy szakmailag nyugszik, mert a kultúraátadás hatékonyságának csak egyik komponense az állami támogatással, jogi megalapozással működtetett és szabályozott intézményi hálózat. Ezt a rendszert személyek töltik meg szakmai és emberi tartalommal, hogy milyennel, ennek járunk utána a cikk második részében.

Első (szintén negatív) premisszánk és tapasztalásunk, hogy a sokoldalú, sok tudományközi területet is magába foglaló könyvtártudomány – mint alkalmazott társadalomtudomány – nem tudta megtalálni, kivívni új helyét a rendszerváltozás óta, mint önálló tudományos diszciplína. A könyvtártudomány, alkalmazott tudomány jellegéből adódóan eddig is sok tudományos területhez kapcsolódott. Ezek közül az *információ tudomány*, illetve az *informatika* lett a legfontosabb *segédtudománya* a könyvtártudománynak. Azért is lényeges ez a tézis, mert fontos, hogy helyén kezeljük a könyvtár, illetve az informatika viszonyát. Úgy tűnik, hogy a kommunikáció ötödik (*információs forradalma* elsőpri a „klasszikus” könyvtártudományt. Manapság olyan sok mindent tanítanak modern könyvtártudomány címen, és olyannyira elrugaszkodnak a könyvtártudomány (gyakorlati) alapjaitól és hagyományaitól, hogy a helyzet fordítottá alakult: a könyvtártudomány lett az információ tudomány „megtúrt” szolgálólányává. Mivel magyaráznánk akkor, hogy bizonyos felsőoktatási intézményekben a természettudományi kar alatt szerepel a könyvtár szak? A könyvtártudomány akkor most alapvetően a kultúra társadalmi viszonyrendszerével, könyvtári terjesztésével, az olvasás pszichológiai–szociológiai aspektusaival, a könyvkultúra történetével foglalkozik vagy az informatikával, információiparral? Az informatika segédtudománya a kultúra terjesztésének vagy üzleti alapú (ön)cél? Ez a kérdésfelvetés a tőke és a munka viszonyának könyvtártudományi aspektusa. (Ha a régi, dialektikus materializmus terminológiájával íránk le a folyamatot, akkor azt mondhatnánk, hogy megtörtént a könyvtártudomány „burzsoá-spekulatív” tudománnyá alakítása, amelyben az ismeretek elszakadtak a könyvtár társadalmi-anyagi valóságától, szükségleteitől, talapatától, azaz a fizikai dokumentumtól és az olvasói jelenlét kontextusától.) Ezért is lehet az tehát, hogy informatika és dokumentum (könyvtárpolitikai-szak-

mai) vonatkozásairól a „*fecseg a felszín, hallgat a mély*” költői képc jut eszünkbe. A könyvtártudomány szétválása és megkettőzöttsége információra és dokumentumra mindazonáltal elválasztja az ismeret fizikai létalapjától (a dokumentumtól) az információt. Ennek tipikus intézményi megjelenési formája, pl. a Hallgatói „Információs” Központ (HIK), amely csupán „információs szolgáltató” e-intézmény. A könyvtártudomány tehát valamiféle „amorfi” ismeretkörre degradálódott, amelyet „bedarált” az informatika, mintha a könyvtártudomány csupán az informatikus képzés egy stúdiuma lenne, nem pedig fordítva. Miből ered ez a rosszul alkalmazott logikai kapcsolat (informatika és könyvtár között), és melyek a legfontosabb gyakorlati hatásai a könyvtárszervezés és a könyvtárhasználati kultúra kapcsán? Mielőtt kifejtjénénk, ismét egy idézetet hívunk segítségül a könyvtár és informatika viszonyának vizsgálatához: „*az igazat mondd, ne csak a valódit*”, amelyben az igazat a valós információs társadalom tőkés viszonyrendszerének belső ellentmondásai jelentik.

Előző fejezetünkben a könyvtár és társadalom vizsgálatokor – posztulátumként – a tőke és a munka antagonisztikus ellentétéből indultunk ki. E tézis következetes és módszertani kifejtése adhatja meg a választ a helytelenül alkalmazott és egymáshoz viszonyított tudományos konstrukciók problémájához. Ha a *tőke* és a *munka* dichotómiáját átkonvertáljuk a könyvtártudomány területére, akkor az *információ* és a *használó* társadalmi viszonyrendszerében kell gondolkodnunk. Ebből a kiindulási alaphól nézve az információ (éppúgy, mint a tőke tehát) egyfajta *viszony*, amely a termelésben való hasznosságának korrelációjában mutatja meg használati értékét. Az információ – amely a bővített újratermelés legközvetlenebb szükséglete (a konkrét munka mellett) – vált a gazdasági élet fejlődésének legfontosabb *conditio sine qua non*-jává. Az *információs társadalom* egy új típusú filozófiai interpretálásban tehát az „*információs tőkeviszonyok*” megtestesítője. A világ adatbázisainak 90 százalékát öt szolgáltató vállalat tartja kézben. Mi ez, ha nem az információs tőke globalizált, kevesek által uralt és befolyásolt viszonyrendszere?

A *könyvtár és társadalom* régen elfeledett tantárgyának legfőbb hangsúlyú fejezete lenne manapság a globalizált informatikai viszonyrendszer kétarcúságának felmutatása: az informatika kétségtelen előnyei mellett objektív hatalmi (tőkés) aspiációinak, mechanizmusának „leleplezése” és kritikája. Ahol az információs tőke teremt társadalmi viszonyokat, ott természetesen aránytalanságokat és újfajta egyenlőtlenségeket is létrehoz. A társadalom informatikai szakadékait csökkenthetik a számítógépes ismeretek és a hozzáférés számának növelése, de ez még mindig csak részprogramja lehet a modernizált közkönyvtár feladatainak. A fejlődés (területi–társadalmi) egyenlőtlenségeit mutatja például, hogy míg olvasói preferenciákban a vezeték nélküli internet jelentkezik a könyvtárak felé, addig más területeken, így a „hagyományos” dokumentumokból még mindig „hiánygazdaság” van. A modernizált könyvtárfejlesztés egyik fontos aspektusa lehet, hogy ezeket a különbségeket csökkentse. Nehéz úgy gondolkodnunk a könyvtári kultúráról, hogy csak részterületei fejlődnek, és az alap (a könyvek, folyóiratok, kották, audiovizuális anyagok) nem kellően támogatottak – sem mennyiségileg, sem minőségileg. Alap nélkül nem lehet építkezni (és nem csak a könyvtárügyben), márpedig az alap a könyvtárban még mindig a fizikai dokumentum. Csak erre épülhet, mondjuk, egy hatékony ODR-szolgáltatás. Ha a művelődéspolitikát azaz

az értékalapú könyvtárhasználatot szeretnénk valamennyire is helyzetbe hozni, akkor elsősorban a dokumentumokra (könyv, folyóirat, kotta, audiovizuális dokumentum) kell építkeznünk. Ez az alapja annak, hogy végigvihessük az olvasói a kultúra értékeit és megteremthessük az egyensúlyt informatika (információ) és könyv között.

Ennek megalapozása után tehetjük fel a modern művelődéspolitikai fő módszertani kérdését: azt, hogy a kultúra és a kulturálódás szabad könyvtárhasználói aktusai hogyan realizálhatók (és kelthetők fel) egy tudásalapú (azaz kizárólag a szakképzést, szaktudást, „információt” preferáló) társadalmi környezetben. A harmadikutas könyvtárpolitika azonban nem mint feloldhatatlan ellentétéről gondolkodik információ és fizikai dokumentum között, hanem mint egymást kiegészítő könyvtári szolgáltatásról. A könyvtárhasználat aktusait és motivációit meghatározó *tudásgazdaság* komoly szükséglettel jelentkezik a könyvtárak felé, pontosabban a könyvtári szolgáltatások egy bizonyos dimenziója, a szakképzési, továbbképzési irodalom és az *üzleti információk* kielégítése terén. Ezen a ponton próbálják sokan a (köz)könyvtárügyet is bevonnai a tőkeáramlásba, azaz a profittermelésbe, de ez a törekvés nem eléggé árnyalt, hiszen az a könyvtári rendszerek közül elsősorban a szakkönyvtári hálózatot érintheti. A közkönyvtári rendszer azonban nem épülhet a közvetlen profit logikáján, mert elveszíti eredeti küldetését. A könyvtári szolgáltatások és könyvtártípusok (szakkönyvtárak) egy szűkebb körét érintő üzleti alapú információszolgáltatás nem emelhető általános érvényűvé, különösen ha a területi ellátású közkönyvtári rendszerre gondolunk. Nem lenne szerencsés, ha a könyvtárügy, könyvtáriparrá válva, az információs kapitalizmus egyenlőtlenségeinek újratermelésében közreműködne azáltal, hogy kiüresíti vagy éppenséggel piacosítja (eredeti) társadalmi küldetését az információs társadalom kiépítésének és szolgálatának égisze alatt. Hogy miként segített rá a tőke immanens logikája az információs kapitalizmus teremtette egyenlőtlenségek elmélyítésére, ahhoz szolgáljon az a 2006-os adat, amely szerint a szakkönyvtári hálózat négy milliárd forint dokumentumbeszerzési keretet költhetett, míg a közkönyvtári rendszer két milliárdot.⁴ Közkönyvtári oldalról természetesen nem a 4 milliárdot sokalljuk, de figyelembe véve a közkönyvtári ellátás népességi-területi arányait (a szakkönyvtárak zömében Budapestre koncentrálódnak), ebben a korrelációban a tízmilliárdot tudnánk elvárható alapként elfogadni a közkönyvtári rendszer számára dokumentumfejlesztésre. Így lehetne javítani azon a szomorú arányon, hogy 2006-ban egy lakosra (átlagosan) 195 forint beszerzési kerete jutott a közkönyvtáraknak. A kultúrára költött forrás-többlet a *kulturális vidékfejlesztés* fontos tényezője kell, hogy legyen.

De vegyük tovább a könyvtárügyet kívülről meghatározó és belülről feszítő tartalmi kérdéseket. A tudásipar (a szakképzés és a tanulás), illetve a szabad művelődési, kulturálódási tevékenységek viszonya jelenti a posztmodern könyvtárhasználat két szélső értékét (és egyben harcát is). Így vonódik be tehát a könyvtár(ügy) a gazdaság újratermelő szisztémájába újfent, az *életösszig tartó tanulás kényszerének* oldalvívén. Annak az (ideológiai) harcnak, amely tőke és munka között áll fent, szükségképpen manifesztálódnia kellett a könyvtárhasználatban és a könyvtári szolgáltatások újragondolásában is. Ezt az ideológiai versenyt két jelképes, és a modern könyvtár anyagi valóságát, lényegét alkotó tárgyra, a könyvre (dokumentum) és a számítógépre (információra) redukálhatjuk. De mindjárt az is kiderül ebből a modelltől, hogy mind a tőkének, mind a számítástechnológiának (információ-

nak) a helyes viszonya a munkához és a könyvhöz elvben feloldható lenne helyes kiindulási logikával. Ezt a filozófiai viszonyt elemeztem a számítógépnek mint eszköznek és a könyvtári munkának az ok–okozati konstruálásakor 2006-os cikkemben⁵, amelyben marxi alapokból elvonatkoztatva rámutattam, hogy a számítógépesítés nem következménye a modernizált könyvtári munkának, hanem *előfeltétele*. A cél-ok és a ható-ok következetes felecserelése okozhatja a technológia félreértését. A globális „termelőmunkába” kényszerített könyvtárügy pedig épp manapság jutott el oda, hogy a technológia segítségével felülemelkedjen a mechanikus, időt rabló munkafázisaitól. Pontosabbak és gyorsabbak az információs igények kielégítése, mint a cédulakatalógus korában. De az is fontos, hogy a számítógépesítést arra használjuk, ami valóságos küldetése: a hatékonyabb információátadással szélesebb társadalmi rétegekhez eljuttatni a kultúrát. A rosszul értelmezett könyvtári gépesítés azonban a feje tetejére állítja, tartalmilag kiüresíti a könyvtár és az olvasó viszonyát. Az eddig a pult mögött „ülő és olvasó” könyvtáros imidzéből, könnyen a pult mögött „ülő és számítógépező”; gyorsan, tömören, „szakszerűen” informáló, azaz az „intelligens” ügyfélkapcsolati menedzserizmuson (TQM, CRM) alapuló mechanikus termelő személyiség válhat. A korszerűtlen, régi rosszból egy modernizált rossz keletkezhet, (csakúgy, mint más ágazatokban), mert az elidegenedett könyvtáros–olvasó viszony fennmarad úgy, hogy egy más struktúrában éljed újjá. A megoldás: fizikailag ki kell lépni a pult mögül, a számítógép mögül az olvasótérbe, emberileg és szimbolikusan is, hogy helyreálljon könyvtáros és olvasó természetes emberi viszonya! (Több szabad olvasói teret, kölcsönözhető könyvet!) A könyvtáros valóságos és aktív (emberi) jelenlétével és dokumentumajánlásával kell feltörni az új („posztmodern-globális”) típusú elidegenedett struktúrákat! Nem csak azzal kellene tehát a modern könyvtárügyet beharangoznunk és sikereit propagálnunk, hogy ennyi és ennyi számítógépes elérés van közkönyvtárainkban. Ez nem „eredmény” és cél, hanem megalapozó és nélkülözhetetlen előfeltétele a könyvtári munka valódi kiteljesítésének azáltal, hogy csökkenti a dokumentum és információkeresés idejét, amelynek révén több idő juthat az olvasó valós szükségleteinek kielégítésére. A könyvtáros viszont csak akkor tudja hasznosítani számítógépes kompetenciáját, ha van is mit ajánlani az adatbázisból. Lehet 30 darab számítógép egy vidéki könyvtárban, de ez önmagában még nem avatja korszerű és modern intézménnyé, ha mellette, mondjuk, 100 ezer forintot költhetett dokumentumbeszerzésre egy évben. Vagy: lehet egy könyvtárnak kiváló teaurusza, de azt tartalommal (dokumentummal) is meg kell tudni tölteni. A közkönyvtárügy nem tudja betölteni küldetését, ha nem épülnek, korszerűsödnek, növekednek könyvtárai, és nem emelkedhet jelentősen a dokumentumbeszerzésekre, könyvtárépület fejlesztésekre, fordítható keret. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtára sem önmagában a közel 300 számítógép miatt népszerű és korszerű. Felújított, kibővített könyvtárépülete, szabadon használható terei, a könyvek magas példányszáma (bizonyos művekből akár 20–40 is!), valamint személyzete alapozza meg sikerét. A FSZEK Központi Könyvtárnak például már önmagában a felújított–kibővített épület is komoly versenyelőnyt jelentett az ezredfordulón, de ezt tartalommal is meg kellett tölteni. A nyilvánosság új, modernizált terei újfajta diskurzust teremtettek a kultúra újraelosztásának könyvtár-politikai, etikai–szakmai normáiról. A Központi Könyvtár, amely a szolgáltatások és állománytestek megfelelően megszervezett logikájával a kulturális fogyasztásnak új, szimbolikus terévé lett, új könyvtár–filozófiai paradigmát

épített: ember- és szolgáltatóközpontú könyvtári rendszer alakult ki. Itt fontos utalnunk a könyvtár alapítójának szellemi örökségére, hiszen Szabó Ervin honosította meg Magyarországon a korszerű, nyitott, könyvtárat, amely mai is alapja a modern könyvtárhasználatnak. E téma aktualitása manapság legalább annyira időszerű, amikor „harmadikutas” szempontokat keresünk egy új könyvtárpolitika alapjainak lerakásához. A felújított Központi Könyvtár lassan tízéves működésének fontos tanúsága, hogy csak az „emberközpontú” tartalommal megtöltött könyvtári szolgáltatásoknak van értelmük. Az olvasó–könyvtár–könyvtáros találkozása tehát kettős horizontú: materiális, úgymint dokumentumok, információk, szolgáltatások viszonyrendszerébe helyeződő, illetve egzisztenciális–metafizikai, mint ember és ember, azaz személyek találkozásának lehetősége. E kettő együtt eredményezi a használói elégedettséget. Amikor a használói–olvasói szükségletek eme megkettőződéséről beszélünk, (információs és művelődési motiváció) akkor túl a filozófiai igényesség gondolatkörén a konkrét könyvtárhasználói aktusok során megszerzett tapasztalatok gyakorlati hozadékát is látjuk. Itt kifejtett koncepciónk igazságtartalmát az is alátámasztja, hogy a FSZEK Központi Könyvtárának olvasószolgálatát ma Magyarországon az egyik legszélesebb, legmélyebb és legsokoldalúbb szociológiai merítését adja a könyvtárhasználók körének. E társadalmi környezet koncentráltan és intenzíven vetette fel a modernizált könyvtári szolgáltatások szükségességét. E sok tapasztalat és könyvtárszervezői politika érlelte meg a könyvtárügy „harmadik útjának” szükségességét és elméletét.

A tőkének az „egydimenziós” termelőmunkára és fogyasztói létre szűkített történelmi perspektívái valóban nem kívánnak „kiművelt főket”, annál inkább manipulálható, elidegenített viszonyokat. A műveltség és a kultúra azonban olyan önmagában álló és minden korosztálynak csak aktív (olvasói) tevékenységgel elsajátítható szükséglete, amely tevélegességet tételez föl a valósághoz (piachoz) való (kritikai) viszonyulásban. Ennek a kritikai viszonynak az elmélyítése a kultúra kódolt nyelvén történik, hogy visszautaljunk Örkény egypercesére. A kultúra és műveltség olyan tudás tehát, amely rákérdez a világra, és nem alkalmazza azt, mint a szakutadást a tudásipar. A gondolkodó, ízléses és a valóságosan (a piaci viszonyoktól) szabad és újjáteremtett könyvtárhasználat perspektívái jelentik a kulturálódás valódi minőségét. Ezt a minőségi ugrást kellene a tudásipar „dokumentum és információs kényszerétől” motivált használók felé elérni. Például úgy, hogy modernizálva felújítja azt a közkönyvtári gyakorlatot, hogy ajánl a kötelező (szak)irodalmak mellé, vagy csak egyszerűen a kulturális kínálatot diszponálja úgy (pl. tematikus, aktuális könyvkiállítással), hogy felkeltse az olvasók más irányú ízlését is. Így, ahogy azt már korábbi cikkemben megállapítottam, a tudásipar részleges szükségleteinek közkönyvtári kielégítése lehet egyfajta módszertani kiindulópont a művelődési motíváltaságú könyvtárhasználat felkeltésében és továbbfejlesztésében. Egyben ez a folyamat lehet a záloga annak, hogy a tanulási (informálódási) szempontokkal közkönyvtárainkba betérő használók *élet hosszíig tartó olvasókká* váljanak. Milyen motívációkra építjük mindezt? Arra az általános tapasztalásra, hogy a világban való eligazodás nem merülhet ki pusztán a szakmai ismeretek elsajátításában. A mindennapi élet megélésének emberi faktora nagymértékben függ az elsajátított általános műveltségtől, kultúrától is. A társadalom közösségi léte szükségszerűen termel olyan konfliktus- és létállapotokat, melyekre egy számítógép és a szakismeret sosem fog feleletet adni, de mondjuk, Tolsztoj *Feltámadás* című regénye igen. A kul-

túra elbeszélő nyelvezete – legyen az szó vagy zenei gondolat – kapcsolja össze az emberi sorsot, teszi egyetemessé kérdéseit, problémáit. A tőke, természeténél fogva közömbös azoknak a viszonyoknak az újragondolásában és átalakításában, amelyek a lehető legnagyobb profitot hozzák. (Sőt kifejezetten csak az olyan irányú társadalmi–gazdasági mozgásokat fogadja el, amelyek a profittermelés legideálisabb helyzetét megteremtik.) Ez a legfőbb magyarázata és veszélye annak, hogy a könyvtárügy leszűkülhet a profittermelő tudásipar információigényeire. Ez a „tudáskényszer” kiüresítheti a könyvtár szabad olvasói motivációkból kiinduló és fejlődő művelődési, kulturálódási funkcióit, hagyományait. Olvasóit használókká, még rosszabb esetben ügyfelekké degradálja. Nem lehet eléggé hangsúlyoznunk a könyvtáros teljes emberi személyiségének lehetőségeit és feladatait ennek a folyamatnak az ellensúlyozásában. A kultúripar – érdekeinek megfelelően – csak lektúrt vagy tömegfilmet „engedélyez”, amely véletlenül sem ingatja meg olvasói létállapotát. A kultúra mint ópium. Ez is egyfajta (negatív) lehetősége a könyvtári „fájdalomcsökkentésnek”...

Mindezen kérdések és problémák egyáltalán nem távolítanak el minket fejezet-címünktől, sőt tartalmi közelségbe és ok-okozati összefüggésekbe helyezik a könyvtártudomány dilemmáit. A tudásipar támasztotta tartalmi és formai követelmények egydimenziós – igaz, technológiailag magas szintű – funkcionalitásúvá torzíthatják a közkönyvtári rendszert: számítógépeket a könyvtárba! – jelszóval. (Könyvek helyett, tehetjük hozzá.) Kár lenne tagadni azonban azt, hogy a tartalmi és formai feltárás, információszolgáltatás, archiválás, digitalizálás, kölcsönzés számítógépesített fejlesztései, adatbázisai, programjai, így az egész könyvtári rendszer korszerűsítése, összekapcsolása az informatikának köszönheti eredményeit. Minőségi ugrást mégsem csak ez jelent önmagában. Az a komplex és hosszú szocializációs és pedagógiai folyamat, amely újból prioritást, szempontokat, elveket és motivációkat ad a művelődésnek és az értékalapú könyvtárhasználatnak, változtathatja meg, alakíthatja ki a tudatos önművelésre való törekvést. Ebben a komplex folyamatban minden mindennel összefügg. Kezdve attól, hogy a családban – mint a társadalom elemi közösségében – milyen kulturális hatások érik a gyermekeket, folytatva azzal, hogy a szaktudássá redukált ismeret mellett érez-e valaki magában motiváltságot, erőt, és nem utolsósorban rávezetést a könyvtárostól, (pedagógustól) arra, hogy minőségileg (aktívan) kulturálódjon, olvasson, zenéljen stb. Itt egy pillanatra rámutathatunk a kultúra egyik társadalom-lélektani aspektusára. Posztmodern korunk jól működik pusztán a magas szintű szakismeretek elsajátításával, a (magas)kultúra és a műveltség hiánya elsőre nem ötlük szembe, különösen akkor, ha a kultúripar csatornáin túladagolt pótszerekkel próbálják manipulálni az ízlésvilágot. A világ jól működik anélkül – amint egy televíziós kvízshow-ból kiderült –, hogy a fiatal játékos a *Tom Sawyer kalandjai*, a *Bőrharisnya*, a *Winnetou* vagy a *Kétévi vakáció* című regények bármelyikének szerzőjét ismerne. De mi történik abban a világban, ahol a kulturális ismeret és emlékezet fokozatosan elvész? Működni talán fog, de hogy élhető nem lesz, az is valószínű. A társadalomnak szükség van az olvasás (kulturálódás) katartikus, önteremtő, egymásra-ismerő, mindennapi életből kiemelő, „felrázó” hatásaira. (Hogy ismét egy irodalmi idézettel szóljunk: „*ki szépen kimondja a rettenetet, azzal föl is oldja*”). A globalizált kor „rettenetét” a könyvtáros is segíthet kimondatni azzal, hogy kultúrát, értéket adat olvasóinak, akiket egy elszemélytelenített világban is *személynek* kijáró tisztelettel, egyéni igényei,

szükségletei szerint közelít meg. Ezzel nem áll (kifejezetten) szemben az információiparral, de némiképpen ellensúlyozhatja a versenyhelyzetből adódó társadalmi premissza egyoldalúságát. A tudásgazdaság mellett szükségesnek látszik egy olyan kulturális „szentély”, amelyben létének legfontosabb kérdéseire is választ kaphat az oda betérő.⁶ A közkönyvtárról szóló diskurzusunkban ezzel a metafizikai fordulattal szeretnénk szétválasztani „használható” és esztétikai ismeretre a könyvtári világot.

Ha cikkünk tárgyát – egyfajta harmadik (menekülő) út keresését – a közkönyvtári perspektívából figyeljük, akkor azt mondhatjuk, hogy különösen fontos a könyvtári kulturális szolgáltatásokat a használói–társadalmi környezetnek a lehető legszélesebb spektrumában hozzáférhetővé tennünk és rámutatnunk, hogy a mai Magyarországon egyetlen egy, az esélyegyenlőséget és a társadalmi igazságosságot (kulturális–emberi vonatkozásaiban) még fenntartani képes intézmény létezik: a közkönyvtári hálózat. A területi elven megszervezett könyvtárak az utolsó olyan bázisai lehetnek a társadalom integrálásának, amelyek fenntarthatják a (közös) kulturális hagyományt, valamint ellensúlyozhatják (a dokumentumok elérésének demokratizmusával) az oktatási rendszer különbségeit. *A harmadik út – kulturális értelemben – tehát egy olyan értékfőntartó és értékmekítő alternatívának a társadalmi, szakmai igényű szükségletét és gyakorlatát jelenti, amelyben továbbhagyományozhatók a könyvtár kultúraátadó funkciói és az ezt elősegítő, támogató kultúr- és könyvtár-politikai elképzelések.* Ennek hiányában a kultúrpolitika kénytelen lesz odadobni a tudásgazdaság és az információipar termelőeszközzé a könyvtárügyet.

Záróakkordunk konzonáns hangvételét és egyben reménykeltő végkicsengését megalapozhatja az, hogy a kultúrpolitika újabban kezd a figyelem középpontjába kerülni az országos politika fórumain és személyein keresztül. A politikai élet mindegyik oldala üzeneteket és ajánlásokat fogalmaz meg a kultúra fontosságáról és terjesztéséről. A sort Orbán Viktornak 2007-ben, a Magyar Kultúra Napján a Művészetek Palotájában elmondott beszéde nyitotta meg. Addig vezető magyar politikus ilyen terjedelmű (köz)beszédet még nem mondott a rendszerváltás utáni kultúráról és társadalmi kérdéseiről. Többek között a következő fontos megállapításokat tette: *„A számítástechnika éppen a rendszerváltás idején bekövetkező forradalmi erejű robbanása ma arra kényszerít bennünket, hogy szembenézzünk az új kihívásokkal, s ahelyett, hogy homokba dugnánk a fejünket, fogadjuk el a kihívást, (...) nekünk, magyaroknak is fel kell vennünk a versenyt a globalizálódó kultúra áradatával. (...) Újszerű művészeti és kulturális élményekre van szükségünk, olyan eseményekre, olyan minőségi kínálatra, amely fölveszi a versenyt a mennyiségi kínálattal. (...) Nekünk, akik a hagyományt, az elődök teljesítményét megbecsüljük és tiszteljük, illik tudnunk, a konzervatív politikai nézet nem jelent konzervatív kulturális ízlést.”* Hiller István *A kulturális modernizáció irányai* című. 2007-es tanulmánya a rendszerváltás utáni első átfogó, programszerű kultúrpolitikai koncepció. Gyurcsány Ferenc miniszterelnök pedig évértékelő beszédében kormánya új politikai programjában javasolja prioritásként kezelni: *„Végül hozzáteszem, hogy újra élettel kívánjuk megtölteni a közösségi kulturális intézményeket, művelődési köröket és házakat, ezért átfogó művelődési ház felújítási programot indítunk, és jelentősen növeljük a közművelődés költségvetési támogatását. Fektessünk be a tudásba és a műveltségbe, áldozunk erre többet európai és nem-*

zeti forrásainkból! Éppen ezért jövő évi költségvetésünkben az ideinél mintegy 50 milliárd forinttal többet tervezünk ilyen célokra”. A vezető politikusok megfogalmazásai azt a reményt keltik, hogy ők is egyaránt fontosnak tartják a tudást, a szakutadást és a műveltséget, amelyek csak együtt biztosíthatják korunk emberének megélhetését és boldogulását. Ezért fontos hangsúlyozni, hogy építsünk a már és még meglévő értékeinkre, intézményi hálózatunkra, azaz a *közkönyvtári rendszerre*, amikor a közművelődést helyzetbe hozzuk.

A közkönyvtári struktúra minőségi fejlesztését, a reális működési költségek biztosítását, tartalmi vonatkozásban a dokumentumbeszerzésre fordított források jelentős növelését látom a legfontosabb stratégiai feladatnak, mivel ezek a kiadások pályázati forrásokból nem pótolhatók. A pályázati rendszer felülről jövő, célzott modernizációs gyakorlatát ellensúlyozhatja és kiegészítheti a megnövelt és „szabad felhasználású”, dokumentumbeszerzésre fordított keret. Utalok arra, hogyha a szakkönyvtári hálózat 2006-os négy milliárd forintos dokumentum-beszerzési keretéből indulunk ki, akkor **2009-ben tízmilliárd forintos kulturális tőkeinjekciót** tartanék arányosnak a *közkönyvtári rendszer* dokumentumfejlesztésére, amely az ígért ötvenmilliárdos közművelődési fejlesztési kerethez is arányosan viszonyul. Ennyit tartanék indokoltnak egy európai uniós „kulturális konvergencia” előfeltételként. Ezt a tízmilliárdos kulturális tőkeinjekciót, területi ellátást végző közkönyvtárak, megyei, városi és községi könyvtárak, kistérségi ellátórendszerek arányos dokumentumfejlesztésére kellene fordítani, mert fontos lenne, hogy az eddig rendelkezésre álló keret sokszorosát tudják a könyvtárak dokumentumfejlesztésre fordítani. Ebből az összegből „retrospektíve” is fel lehetne javítani az állományt, már amennyiben ez megtehető régebbi könyvek újabb vagy folyamatos kiadásaiival, vagy eddig nem mindenütt fejlesztett állományrészekre (CD, CD-ROM, DVD, kotta) lehetne nagyobb figyelmet fordítani. Így ez az összeg nemcsak a jelennek és a jövőnek szólna, de visszamenőleg is sok kiesést pótolhatna. A *dokumentumok korlátlan és szabad hozzáférése*nek (európai uniós) elve csak kellő mennyiségű és minőségű kulturális kínálattal válhat realitássá. Az informatikai háttér is csak ekkor tudja igazi tartalomszolgáltatói funkcióját betölteni. Hangsúlyozzuk: az elegendő mennyiségű és minőségi (kölesönözhető) könyvek, kották és audiovizuális dokumentumok az írott, képi, valamint hangzó kultúránk továbbörökítői a valódi kulturális szabadság hordozói. Meglétük a *kulturális vidékfejlesztés* alapvető és közvetlen eszközei. A dokumentumot, valamint a könyvtárápületek használói-közösségi tereit nem pótolhatják az informatika virtuális anyagai és terei. Sőt, kutatásokra (Nagy Attila) alapozva mondhatjuk, hogy aki nyomtatott dokumentumot olvas, az lesz motiváltabb az interneten való tájékozódásra is, aki viszont csak az internetet használja információszerzésre, annak nem erősödnek (könyv)olvasási pozíciói. Az olvasás vagy zenetanulás (aktív kulturálódás) az előszobája az értékorientált számítógép-használatnak. Az informatika önmagában nem elégséges, de kétségkívül fontos fejlesztési dimenziója a könyvtárpolitikának.

A posztmodern könyvtárhasználat két pillére – a dokumentum és az informatika (kulturálódás, tanulás) – egy irányba mutató, harmadikutas szakmai kívánalomban összegződik: a *minőségi kultúra preferálása (művelődés) és a versenyképesség (informatika) összhangja a kultúra területén is csak nagyobb források bevonásával valósítható meg*. Használó és olvasó, gyakran más-más indíttatással és szükséglet-

tel könyvtárainkba betérő személy(ek), akiknek a szakmai, információs motiváltságát közelíteni kellene a mindennapi élet ismereteit elmélyítő műveltséghez. Örömteli tehát, hogy a kultúra ismét bekerült a politika diszkurzív terébe, azaz több figyelmet, újabb látásmódot és nem utolsósorban stratégiai fontosságot kezd tulajdonítani a kultúrának és intézményrendszereinek, így a közkönyvtárügynek is. Jó lenne, ha ez nemcsak programokban fogalmazódna meg, hanem gazdasági nehézségeink ellenére is a teljes politikusi spektrum odafigyelését és anyagi támogatását élvezné: A megváltozott használói környezet és a sokféle szükséglet magas szintű kielégítésének, a polgári társadalom (kulturális) felépítésének csak ez lehet az alapja, és ez növelheti meg újra a közkönyvtárak társadalmi presztízsét is.

JEGYZETEK

- 1 Harmadikutas politikákról azért helyesebb beszélünk, mert nincs egyfajta harmadik út, hanem csak egymás mellett élő, egymással is vitázó harmadikutas elméletek és utópiák léteznek, melyek más-más módon artikulálják a problémákra adandó válaszokat. E tanulmány sem úgy határozza meg magát, mint kizárólagos és alternatívátlan „receptet”. Véleményem szerint a posztmodern (kulturális) diskurzusban mindegyik, valamilyen megoldásra és igazságosabb, jobb kulturális ellátásra törekvő vita lehet egyfajta harmadikutas (kultur)politika kiindulópontja.
- 2 Természetesen kivételt képeznek a multinacionális vállalkozások könyvtárai. Ezek a munkahelyi könyvtárak a piaci termelés hasznából és annak elősegítésére hivatottak informálni és szakirodalommal ellátni (belső) használóikat.
- 3 Castells „információs kapitalizmusnak” nevezett társadalomontológiai kategóriáját én az adornói „kulturipar” terminológiája alapján konvertáltam információiparra, mert a jelenség dialektikus aspektusait Adorno gondolatmenete fejti ki.
- 4 Forrás: Társadalmi ellátórendszerek, 2006. 105–106. p.
- 5 Könyv. Könyvtár. Könyvtáros, 2006. 9. sz., 13–23. p.
- 6 Premodern korunk a „katedrálisok” vallási tereiben valósította meg azt a „Gesamtkunstwerk-et”, amely hétről hétre ellátta az oda betérőt irodalmi (bibliai szöveg), zenei (kórus, orgona), valamint vizuális (szentképek) kultúrával.